

UITEENLOPENDE PERSPECTIEVEN VOOR SECTOREN IN DE LAND- EN TUINBOUW

Huib Silvis en Kees de Bont

De door Minister Veerman van LNV uitgebrachte Toekomstvisie *Kiezen voor landbouw* getuigt van een positieve instelling en een vertrouwen in de toekomst van de land- en tuinbouw. De visie is mede gebaseerd op studies van het LEI en de inbreng van Wageningse kennisinstellingen. Deze onderbouwing *Perspectieven voor de agrarische sector in Nederland* is gelijktijd door de Minister gepresenteerd als achtergrondrapport behorende bij de visie. Uit de visie van de Minister blijkt dat de mogelijkheden voor de toekomst per sector uiteenlopen. In dit artikel wordt, op basis van het achtergrondrapport, per sector een korte schets gegeven.

Akkerbouw

Voor de akkerbouw met ruim 12.000 gespecialiseerde bedrijven en ongeveer 600.000 ha (exclusief voedergewassen) is de afstemming in de keten met veredeling, handelshuizen en verwerking essentieel. Dit geldt vooral voor aardappelproducten, waarbij export de belangrijkste bestemming is. Karakteristiek voor de Nederlandse akkerbouw, vergeleken met elders in de EU, is het intensieve bouwplan met veel hakvruchten. De oppervlakte akkerbouw is de laatste tientallen jaren niet veel veranderd. De akkerbouw is vooral belangrijk in Flevoland en in het Zuidwesten en het Noorden van het land. Akkerbouwers kennen in het algemeen fluctuerende inkomens door de wisselende prijzen van vrije producten. De komende jaren heeft de akkerbouw te maken met de aanpassing van het Europese suikerbeleid, terwijl de uitbreiding van de EU naast nieuwe afzetkansen ook extra concurrentie oplevert. Bij export, onder meer van pootaardappelen, is de fytosanitaire kwaliteit van toenemend belang. Technologische ontwikkelingen, onder andere ICT, kunnen bijdragen aan verbetering van de kwaliteit, productieverhoging en kostenbesparing. Voor de komende jaren verwacht het LEI een verdere afname van het aantal bedrijven en schaalvergroting om tot kostenverlagingen te komen. Voor het op peil houden van het inkomen kan samenwerking met andere bedrijven, ook met veehouders, een optie zijn. Hetzelfde kan door verbreding van het bedrijf. De oppervlakten van suikerbieten en zetmeelaardappelen zullen afnemen, terwijl het areaal pootgoed kan groeien.

Opengrondtuinbouw

Binnen de opengrondtuinbouw met bijna 7.000 gespecialiseerde bedrijven en ongeveer 75.000 ha zijn in het algemeen de bedrijfsresultaten van de boomteelt- en bloembollenbedrijven beter dan die van de fruit- en de groentetelers. Voor bloembollen en bomen heeft Nederland een sterke internationale marktpositie. Het areaal bollen en bomen is dan ook in de loop van de jaren gegroeid, terwijl het fruitareaal, vooral dat van appels, is afgenomen. De opengrondtuinbouw komt breed verspreid over Nederland voor met een aantal concentratiegebieden, bijvoorbeeld fruit in de Betuwe, bollen in de kop van Noord-Holland en in Zuid-Holland en boomkwekerij in onder meer Boskoop. Voor de ontwikkeling van de opengrondsectoren is vooral de groei van de vraag bij een toenemende welvaart van belang. Dit geldt het meest bij de sierteelt. Een toenemende welvaart biedt afzetkansen in China en Midden- en Oost-Europa. Gelijktijdig neemt de concurrentie voor de groente- en fruitteelt toe. De bedrijven hebben ook te maken met hogere kosten en beperkingen door het mineralen- en gewasbeschermingbeleid. In enkele bollengebieden moet gewerkt worden aan verbetering van de waterkwaliteit en ook hebben enkele gebieden te maken met claims om grond een andere bestemming te geven. Het ruimtelijkeorderingsbeleid is dan belangrijk om elders bedrijven te vestigen. Voor de komende jaren ziet het LEI met name gunstige perspectieven voor afzet van bloembollen en boomkwekerijproducten. Ook voor fruit zijn er kansen met nieuwe succesvolle rassen. Per saldo kan de werkgelegenheid van het gehele opengrondtuinbouwcomplex gelijk blijven, waarbij de bedrijven gevoelig blijven voor beschikbaarheid van arbeid in de oogstperiodes. Versterking van de samenwerking in de ketens is belangrijk om tot betere resultaten te komen.

Glastuinbouw

De glastuinbouw kent een sterke internationale marktpositie voor groenten (tomaat, paprika en dergelijke). Voor de sierteelt is de positie zelfs als zeer sterk te kwalificeren. Snijbloemen en potplanten zijn dan ook de belangrijkste exportproducten. De glastuinbouw met ruim 6.000 bedrijven en 10.000 ha laat grote verschillen zien in bedrijfsomvang en inkomen. De sector met enkele concentratiegebieden, waarvan het Westland het belangrijkste is, is erg innovatief, maar heeft een omstreven milieu- en arbeidsimago. Voor de toekomst is de toenemende vraag naar hoogwaardige groenten en sierteeltproducten van belang. Productvernieuwing en kwaliteitsverbetering zijn hierbij essentieel, naast kostenverlaging, onder meer wat betreft energie. Voor de komende jaren zijn er groeimogelijkheden voor de glastuinbouw binnen en buiten de Greenports. Er is een verdere intensivering van de samenwerking in de ketens nodig, naast innovatie in het management van productie, afzet en distributie. Bij een verdere schaalvergroting komen eigendom en bedrijfsleiding steeds meer in verschillende handen. Voor de champignonteelt zijn de perspectieven minder rooskleurig. Door de toenemende concurrentie uit Oost-Europa en China neemt het aantal bedrijven sterk af.

Grondgebonden veehouderij

De grondgebonden veehouderij, met in totaal ongeveer 40.000 bedrijven die over ruim 1 miljoen hectare grasland en voedergewassen beschikken, bepaalt het landschap in grote delen van Nederland. In economische zin zijn vooral de ruim 22.000 melkveebedrijven belangrijk. Voor het functioneren ervan is de internationaal gerichte zuivelindustrie met kaas als grootste exportproduct essentieel. Relatief veel van de veehouderijbedrijven zijn actief in de verbreding, vooral natuurbeheer. De veehouderij heeft te maken met veranderingen in het Europese beleid, en een daardoor toenemende druk op de zuivelprijzen, en met stijgende kosten voor het mestbeleid. Naast productvernieuwing door de zuivelindustrie zijn innovaties op de bedrijven op het gebied van arbeid (melkrobots), huisvesting en milieu mede bepalend voor de toekomst. De komende jaren worden gekenmerkt door een voortgaande schaalvergroting en dus een verder afnemend aantal bedrijven en dalende werkgelegenheid, ook in de verwerking. De nu nog hoge quotumprijzen hebben invloed op de herstructurering van de sector. Op de zuivelmarkt zal productdifferentiatie een belangrijke strategie zijn om posities te behouden en te versterken. Voor de veehouderij wordt verbreding, vooral door het bieden van groene en blauwe diensten, van toenemend belang voor de inkomensvorming.

Intensieve veehouderij

De intensieve veehouderij (varkens, pluimvee en vleeskalveren) is sterk georiënteerd op export naar andere EU-landen, werkt in een netwerk met grote toeleverende en verwerkende bedrijven en kent problemen vooral ten aanzien van milieu en dierenwelzijn. De resultaten van de ongeveer 10.000 gespecialiseerde bedrijven, die vooral in het Zuiden en Oosten van het land zijn gelokaliseerd, zijn de laatste jaren sterk beïnvloed door fluctuerende prijzen en dierziekten. De komende jaren heeft de intensieve veehouderij te maken met meer concurrentie door de liberalisatie van de invoer en met stijgende kosten door de eisen op het gebied van het milieu. Welzijns- en ruimtelijkeorderingsregels kunnen de omvang van de bedrijven beperken. Door de uitvoering van reconstructieafspraken ontstaan er ook kansen voor vernieuwing en vergroting van bedrijven. De vooruitzichten zijn per deelsector wisselend. De omvang van de pluimveevleessector zal naar verwachting licht afnemen, terwijl de succesvolle vleeskalverhouderij, die mede afhankelijk is van Europese toeslagen, nog enigszins kan groeien. Het is essentieel om de positie van de producten bij consument en retail te verbeteren. Binnen de ketens kan een betere afstemming leiden tot kostenbesparing en voor de veehouderijbedrijven kan het verwaarden van energie en warmte uit mest financieel van belang worden. De inzet van technologie en innovatie richt zich vooral op verduurzaming van de sector. Het gaat dan om productontwikkeling, verbetering in de huisvesting en de verwerking van mest.

Aantal bedrijven en sociaal-economische betekenis

Door schaalvergroting zal in elke sector van de land- en tuinbouw een verdere afname van het aantal bedrijven optreden. Rond een gemiddelde daling van ongeveer 3% per jaar zijn er wel sterke verschillen tussen de bedrijfstypen (tabel 1). De economische omvang (toegevoegde waarde) van de agrosector zal in de periode 2003-2015 nog met 14% toenemen, vooral door de verwachte groei in de tuinbouw. De werkgelegenheid zal in dezelfde periode in de agrosector met 13% afnemen. Vooral de veehouderijsectoren (inclusief toelevering en verwerking) zullen minder arbeidsplaatsen bieden. Het aandeel van de primaire land- en tuinbouw in de toegevoegde waarde van de agrosector zal gelijk blijven (35%), maar stijgt tot 40% wat betreft de werkgelegenheid.

Tabel 1 Ontwikkeling aantal bedrijven per type tot 2015

	1990	2000	2004	2015	Mutatie (% per jaar)	
					1990-2004	2004-2015
Totaal land- en tuinbouw	124.900	97.480	83.890	59.170	-2,8	-3,1
Akkerbouwbedrijven	16.260	13.750	12.630	10.540	-1,8	-1,6
Glastuinbouwbedrijven	10.240	7.910	6.390	4.240	-3,3	-3,7
Champignonbedrijven	790	410	300	130	-6,7	-7,1
Opengrondstuinbouwbedrijven a)	9.990	7.820	6.680	5.020	-2,8	-2,6
Melkveebedrijven	39.550	26.820	22.280	13.820	-4,0	-4,2
Overige graasdierbedrijven	17.500	18.970	18.830	15.150	0,5	-2,0
Varkensbedrijven	9.200	6.060	4.180	2.380	-5,5	-5,0
Pluimveebedrijven	2.140	1.830	1.360	880	-3,2	-3,9
Vleeskalverbedrijven	1.250	1.280	1.160	1.100	-0,5	-0,5
Gecombineerde bedrijven	14.790	9.850	7.770	4.690	-4,5	-4,5
Overige bedrijven	900	1.730	1.660	1.220	4,5	-2,7

a) Gespecialiseerde groente-, fruit-, bloembollen- en boomteeltbedrijven

Bron: CBS-Landbouwtellingen, bewerking LEI.

Meer informatie:

Perspectieven voor de agrarische sector in Nederland; Achtergrondrapport bij *Kiezen voor Landbouw*